

lehet elvégezni. Ugyanígy hiányzik a név- és tárgymutató. Végül úgy találjuk, hogy a kritikai kiadás hitelének javításához szükséges lesz a sajtóhibák, kihagyások és tévedések mielőbbi korrekciója. A szerkesztőknek nem kis gondot okozhat ennek az anyagnak az elhelyezése az újabb kutatók megbízható eligazítása céljából.

Fehér Géza

Gárdonyi Géza: Versek — drámák. Sajtó alá rendezte és az utószót írta: Z. Szalai Sándor és Tóth Gyula. Bp. 1966. Szépirodalmi K. 495 l.

A Szépirodalmi Könyvkiadó 1962-től folyamatosan megjelenő Gárdonyi-sorozatának új kötetében a sajtó alá rendezők Gárdonyi Géza legjava vertermését és jelentősebb drámáit tették közzé. A vállalkozás mindenképpen dicsérendő, hiszen a versek — a Magyar Helikon 1958-as, Bóka László válogatásában és előszavával megjelent vékonyka kötete után — most jelennek meg teljesebb válogatásban a felszabadulás óta először. Csak örülhetünk annak is, hogy a közölt öt dráma érdekes színfoltként gazdagítja a sorozatban már eddig megismert írói portrét.

A kötet rendezői jó ízléssel találtak rá a legjobb versekre, igyekeztek menteni a Gárdonyi-költészet minden valamire méltatható értékét. Nem túlságosan gazdag líra ez: balladái és népdalszerű, sóhajtásnyi érzést elmondó dalai, leíró versei inkább őszinte és tudatos egyszerűségükkel válnak ki a századvég városiasodó költészetéből. Igaza van Kosztolányinak, aki 1914-ben ezekből a versekből nagyfokú rezignáltságot és dekadenciát olvasott ki, szinte a Nyugat költőinek elődjét kutatva Gárdonyiban, és megszabva azt az utat, amely a prózaíró Gárdonyi helyes értékeléséhez is vezethet. Ilyen értelemben világos az is, hogy az őszinte egyszerűség a ritmusnak és a nem túlságosan gazdag, de nagyon színes rimtechnikának bravúros alkalmazása megkülönbözteti az epigon költészet-től Gárdonyi legjobb verseit, amelyek a népdal tisztaságában, a leíró versek objektív ábrázolásában, az emberiesített táj és természet szubjektív feloldásában mutatnak előre. Ady Endre és József Attila népdalszerű szerelmes versei, Illyés Gyula leíró versei és Juhász Gyula tájversei felé. Szerelmes verseiben felcsillanó finom erotikája pedig az impresszionisták hangulatban oldott szerelmi költészetét sejteti.

Mindez kiolvasható a kötet verseiből, amelyeket a válogatók a legegyszerűbb és bizonyára a legcélravezetőbb módon Gárdonyi két kötetének (*Április*, [1894] és *Fűzjalevél*,

nyárjalevél [1904]) megfelelően osztottak két ciklusra.

A drámák — bár a regény- és novelláiról Gárdonyi művészetének „melléktermékei” csupán — sajátos törekvést mutatnak. A népszínmű költősségeitől szabadult, de az igazi népdramához még el nem érkező magyar drámaírás jelentős kísérletei ezek, főleg a jellemek és a szerkezet összefüggésében feltáruló elemző, naturalisztikus elemeket magukban foglaló modern dramaturgiai eszközeikkel. A *bor* Ibsenre emlékeztető jellemfejlesztési és kompozíciós újszerűsége, az *Annuska* szociális indítékú jellemábrázoló bravúrja és helyenként felvillanó humora, a *Fehér Anna* balladisztikus tömörsége, a *Fekete nap* pátosza és külsődleges elemei alól is feltörő koncentrált főhősábrázolása, a *Falusi verebek* társadalmi mélységből felszökő, majd bírálható módon feloldódó konfliktusa és „hétköznapi” egyszerűségében is fontos pszichológiai elmélyültsége — mind olyan elemek, amelyek ismeretében, Bródy Sándor drámáinak izzó világát is hozzászámítva, az erőteljesebben szociális érzékenységgel Barta Lajos megírhatta legjobb drámáit.

A kötetet a sajtó alá rendezők szép utószava egészíti ki. A költő Gárdonyiról Bóka László említett bevezetője és Komlós Aladár tanulmánya (*A magyar költészet Petőfitől Adyig*, 1959) után újat mondani nem tudtak. (Talán ha foglalkoznak az *Igazság* a *Jövedőn* szabadkőműves és marxista indítékával, újat mondtak volna, és megkönnyítették volna a verses legenda megértését.)

Érdekesebbnek látszik az utószónak az a része, ahol a Gárdonyi-drámák dramaturgiáját fejtegetik. Szívesen olvastunk volna arról is, hogy milyen helyet tulajdonítanak a drámáknak az írói életmű egészében. Mert feltűnő, hogy ezekben a drámákban alakul egy újfajta népiesség is, amely pszichológiai elmélyültségével, a népköltészet szinte program-szerű feldolgozásával és népi-történelmi irányával sokkal modernebb, polgárisultabb népiesség a századvég nacionalizmusba fülő népiesség-eszményénél. S mindez akkor, amikor századunk első évtizedében Európa-szerte megnő a nép iránti érdeklődés filozófiában és történelemben, de a művészetekben is.

Az ebben a kötetben nem közölt és sajnós, az utószóban meg sem említett *Karácsonyi dalm* pedig már egyenesen naiv-népies misztériumjáték, amely Gárdonyi transzcendens érdeklődéséből fakadó szimbolikájával sokkal modernebb jelenség, mint azt első pillanatra gondolnánk.

Mindezek pedig a konvencionális Gárdonyi-kép átfogalmazására ösztönözhetnének bennünket.

E. Nagy Sándor